

عقد نکاح، احکام و آثار آن در حقوق ایران

مؤلفان:

مجتبی الف خانی کارشناس ارشد حقوق خصوصی

بهرام درخشان منامن عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال

سرشناسه	: الف خانی، مجتبی، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: عقد نکاح، احکام و آثار آن در حقوق ایران/ مؤلفان مجتبی الف خانی، بهرام درخشان منامن
مشخصات نشر	: انتشارات نایاب، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	: ۱۴۴ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۱۱-۷۷-۶ : ۱۴۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه ص: ۱۴۱
موضوع	: زناشویی (اسلام)
موضوع	: Marriage -- Religious aspects -- Islam
شناسه افزوده	: درخشان منامن، بهرام، ۱۳۴۴ -
رده بندی کنگره	: BP۲۱۲۵۳/الف ۷ع ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۳۹۷/۶۴۲
شماره کتابشناسی	: ۴۶۰۰۸۲

۰۹۱۴۷۴۱۵۶۶۴ - ۳۳۸۴ ۹۴۱
Email: nayabpublich@yahoo.com

عقد نکاح، احکام و آثار آن در حقوق ایران

مؤلفان: مجتبی الف خانی، بهرام درخشان منامن

ناظر فنی: جعفر حسینی فر

ویراستار علمی و ادبی: سید به جمندی

ناشر: انتشارات نایاب

صفحه آرایشی: ژاله کلابی گندیشمین طراح روی جلد: مینا معرفت اجرلو

نوبت و سال چاپ: اوّل - ۱۳۹۵ قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۱۱-۷۷-۶ ISBN: 978-600-8044-77-6

صحافی: افق قیمت: ۱۴۵۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	فصل اول: اهیت و ضرورت عقد نکاح
۶	مفهوم ازدواج
۸	اهمیت و ضرورت ازدواج در دین اسلام
۱۰	مباهات پیامبر اکرم (ص) به ازدواج
۱۱	ازدواج امیرالمؤمنین، حضرت علی (ع)
۱۱	جهاز حضرت فاطمه (س)
۱۲	همسرداری، جهاد فی سبیل الله
۱۲	تسهیل در امر ازدواج
۱۳	اهداف ازدواج
۱۵	ابعاد مختلف ازدواج
۱۶	ضرورت‌های ازدواج
۲۵	فصل دوم: احکام ازدواج
۲۶	مقدمات ازدواج
۲۶	نگاه به همسر آینده
۲۶	خواستگاری
۲۸	ملاک انتخاب همسر
۳۲	ولایت بر عقد ازدواج
۳۴	اقسام ازدواج
۴۰	دلایل مخالفان و موافقان عقد ازدواج موقت

۴۲	تفاوت بین ازدواج دائم و موقت
۴۴	ازدواج مجدد
۴۵	موانع ازدواج
۴۷	اقسام عده

فصل سوم: آثار ازدواج ۵۳

۵۴	آثار ازدواج
۵۵	پشتوانه و تکامل بخش عبادات
۵۵	حفظ شدن بخش مهمی از دین و ایمان
۵۵	افزایش روزی و رفع تر
۵۶	رحمت خداوند
۵۶	دوری از جهنم
۵۶	بهره بردن از اجر مجاهدان در راه خدا
۵۶	کفاره گناهان
۵۷	تکامل اخلاق و رفع مشکلات و بداخلاق ها
۵۷	آثار حقوقی ازدواج

فصل چهارم: شروط ضمن عقد ازدواج ۶۱

۶۲	مفهوم شرط
۶۲	شرط ضمن عقد
۶۲	شرط در اصطلاح فقهی و حقوقی
۶۴	وابستگی شرط به قرارداد اصلی
۶۵	نحوه انضمام شرط به عقد
۶۶	شرط تبانی و بنایی
۶۷	شرط الحاقی و ابتدایی
۶۸	شرط صریح و ضمنی
۶۹	مشروط له و مشروط علیه
۶۹	اقسام شرط
۷۰	شروط باطل

۷۲	 شروط باطله و غیر مبطله‌ی عقد
۷۴	 شرط بی‌فایده و بی‌نفع
۷۵	 شرط نامشروع
۷۷	 شروط باطله و مبطله عقد
۸۰	 شروط صحیح
۸۲	 دیدگاه فقهای امامیه در زمینه مقتضای عقد نکاح
۸۷	 شروط ضمن عقد ازدواج
۸۹	 شرط انتقال تا نصف دارایی
۹۰	 شروط باطله و مبطله عقد ازدواج
۹۰	 شروط باطله و غیر مبطله عقد ازدواج
۹۱	 شرط خودداری از ازدواج مجدد سر مهر
۹۳	 شرط خودداری از روابط جنسی
۹۵	فصل پنجم: ارزیابی حقوقی و اخلاقی مس‌رو عیت شرط عدم فرزندآوری
۹۶	 جلوگیری از بارداری توسط زوج بدون رضایت زوجه (زل زوج)
۹۷	 در باب عزل زوج دو دسته روایت موجود است
۹۸	 جلوگیری از بارداری توسط زوجه (عزل زوجه)
۹۹	 حکم جلوگیری زوجه از بارداری به طرق دیگر
۱۰۰	 حق فرزندآوری افراد دارای معلولیت ژنتیکی در نظام حقوقی ایران
۱۰۱	 ارزیابی حقوقی و اخلاقی استیفای حق فرزندآوری زوج‌های دارای معلولیت ژنتیکی
۱۰۲	 باروری به عنوان جزئی از آثار نکاح
۱۰۴	 مقتضای ذات نکاح و شرط عدم بارداری
۱۰۴	 مقتضای اطلاق نکاح و شرط عدم بارداری
۱۰۵	 استیلاد به عنوان حقوق زوج
۱۰۶	 استیلاد به عنوان حقوق زوجه
۱۰۶	 استیلاد به عنوان حقوق زوجین
۱۰۷	 باروری خارج از آثار نکاح
۱۰۸	 حق فرزندآوری زوجین در فقه امامیه

۱۰۹.....	تعریف حق
۱۱۰.....	حقوق کودک قبل از تولد و در زمان انتخاب همسر
۱۱۱.....	در زمان انعقاد نطفه
۱۱۲.....	هنگام جنین بودن
۱۱۳.....	بعد از تولد
۱۱۵.....	قاعده «لاضرر» و «سوء استفاده از حق»
۱۱۶.....	معنای ضرر
۱۱۷.....	اصل ۴۰ قانون اساسی و «سوء استفاده از حق»
۱۱۷.....	روانشناسی و منازات تک فرزندی
۱۱۹.....	ممانعت از فرزندآوری در صورت اطلاق عقد نکاح
۱۲۰.....	ماده ۹۵۹ قانون مدنی و ممانعت از فرزندآوری
۱۲۱.....	فصل ششم: حقوق و وظایف زوجین
۱۲۲.....	وظایف قانونی زن و شوهر در زندگی مشترک
۱۲۳.....	همکاری زوجین در استوار کردن مبانی خانواده و تربیت فرزند
۱۲۵.....	وظایف زوج در قبال زوجه
۱۲۸.....	وظایف زوج در قبال زوج
۱۳۱.....	فصل هفتم: تهدیدهای پیش رو برای افزایش جمعیت
۱۳۲.....	نگرش خانواده‌های ایرانی در مورد فرزندآوری
۱۳۳.....	دلایل کاهش تمایل به فرزندآوری در برخی خانواده‌های ایرانی
۱۳۴.....	ابلاغ سیاست‌های جمعیت از سوی رهبری
۱۳۴.....	اقدامات انجام شده بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی جمعیت
۱۳۵.....	تهدیدهای نرخ باروری در ایران
۱۳۶.....	راهکارهای پیشگیری از اضمحلال نسل‌ها
۱۳۷.....	شرایط مطلوب فرزندآوری
۱۳۸.....	سخن پایانی
۱۴۱.....	منابع و مأخذ

پیشگفتار:

سپاس خدایی را که حق ستایش او بالاتر از حد ستایشگران و نعمت های فوق اندیشه شمارشگران است و درود و صلوات بی پایان به روح پاک و مقدس حضرت ختمی مرتبت پیامبر رحمت محمد بن عبدالله ﷺ خاتم پیامبران و سلام و تحیت بی کران بر جانشینان پاک و مطهر آن حضرت، امامان و پیشوایان مسلمانان بالاخص حضرت بقیة الله الاعظم امام منتظران قائم آل البيت (علیه السلام)

با توجه به کاربردی بودن این کتاب و البته مباحث ثقیل و پیچیده مطرح شده بر آن شدیم تا با سعی و تلاش فراوان اهم مطالب را به سبک ساده و دور از پیچیدگی به نگارش در بیاوریم تا شایفی عبارتها و تسهیل درک مطلب برای خواننده به سهولت میسر گردد.

در نگارش مطالب از اساتید و کتب بزرگان و صاحب نظران استفاده کرده و برای ما بسیار مهم می باشد که مطالب به روز و نسبتاً مختصر و سبک نگارش کتاب به گونه ای باشد که برای محققان و دانشجویان عزیز، اطلاعات کافی و جامع را در اختیار آنها بگذارند و حداال امکان نیاز به رجوع به کتابهای دیگر باشد.

در این کتاب کوشش بر این بوده است که واژه های پارسی بیشتر به کار گرفته شود، کوششی که هر ایرانی، در گفتن و نوشتن، آرامی اما پیوسته و با پافشاری، پیگیری خواهد نمود تا میدان بر واژه های بیگانه هر چه بیشتر تنگ تر شود؛ خوشبختانه از آن روی که هر جای زهر هست، پادزهری نیز می باید بود، ما ایرانیان اندک اندک بر آن سر افتاده ایم که به زبان نیاکانی خویش بیندیشیم و بکوشیم که کمر بر آن بزنیم. از خداوند بخشنده و مهربان سپاسگزاریم و سر بر آستانش می ساییم و اگر عمر ترفیق دهد این راه را ادامه خواهیم داد. تألیف این کتاب به خاطر اصرار دانشجویان عزیز و در پی ر دانشگاه ها و وجود کتابی منطبق با سرفصل این دانشگاه ها و علاقه فراوانی بود که به امر تدریس و تألیف وجود داشت.

ما خود را از بهتر شدن کارمان بی نیاز نمی بینیم و نظراتان را معیاری ارزشمند برای توجه و ارزیابی کارهای خود می دانیم؛ چرا که این آراء مایه ی بهتر شدن کارمان و در نتیجه رضایت بیشتر شما فرهیختگان خواهد بود. خوانندگان عزیز برای این منظور می توانید نظرات خود را از طریق ایمیل Mojtaba.alef@yahoo.com به این جانب انتقال داده و ما

را از انتقادات و پیشنهادات خود بهره‌مند سازید تا انشاءالله در تجدیدنظر بعدی بتوانیم کتاب را به شکل کامل‌تر و بهتری ارائه دهیم.

در پایان، از نشر نایاب که به چاپ این اثر همت گماشت، نهایت سپاس‌گزاری را دارم و برای آنان از باری تعالی مزید توفیق در خدمات علمی و فرهنگی مسئلت می‌کنم.

مؤلفان

پاییز ۱۳۹۵

www.ketab.ir

زوجیت، قانونی فراگیر در میان همه جانداران و از جمله گیاهان است: «وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّى» (سوره طه، آیه ۵۳). زوجیت در حیوان و انسان، پاسخی به غریزه جنسی است که به طور طبیعی، برای بقای نسل در آن‌ها نهاده شده است: «جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا...» (سوره شوری، آیه ۴۲). انسان در مقابل غریزه جنسی، یکی از سه راه را می‌تواند برگزیند: یا از هر طریقی آن را ارضا کند (افراط) یا آن را سرکوب کند (تفریط) یا به صورت متعادل و مشروع در ارضای آن گام بردارد. راه نخست به نوعی مخالف نظام تکوین و طبیعت است؛ زیرا در غالب جانوران و پرندگان و حتی حشرات دیده می‌شود که در آمیزش به فرد گزینش شده‌ای از جنس مخالف بسنده می‌کنند و به نوعی تشکیل خانواده می‌دهند و جنس نر، از ورود بیگانه به حریم خویش غیرت نشان می‌دهد و جنس ماده، سراغ میر جت خود نمی‌رود. راه دوم که مسیحیت و بودائیان و برخی اقوام در گوشه و کنار جهان برو آن هستند و با عنوان رهبانیت و ریاضت از آن یاد می‌شود، نیز اولاً با طبیعت انسان و دیگر جانداران مخالف است؛ زیرا قوه شهوت در وجود انسان آفریده شده و بهره‌برداری از لذات مادی، به طبیعت انسانی و هم ادیان الهی تجویز می‌کنند. ثانیاً موجب بروز اختلالات روانی در انسان می‌شود. قرآن می‌فرماید: «قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ». «چه کسی زینت‌های الهی را که برای بندگان آفریده شده، حرام کرده است؟» (سوره اعراف، آیه ۳۲) و در آیه ۳۱ سوره حدید، رهبانیت را بدعت نصارا شمرده است که حق آن را رعایت نکرده‌اند: «...وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا»، و پیامبر به صراحت فرموده است: «لا رهبانیه فی الاسلام». (بخاری الانوار، ج ۵، ص ۳۱۷) یکی از نتایج این رهبانیت، تحریم ازدواج برای زنان و مردان تارک دنیا در مسیحیت بوده است. راه سوم با ازدواج و تشکیل کانون گرم خانواده حاصل می‌شود: «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا...» (سوره نحل، آیه ۷۲) خداوند در قلب مرد و زن، محبت فوق العاده‌ای افکنده است که بقای پیوند ازدواج را تضمین می‌کند و وابستگی هر کدام از آن دو به پدر، مادر و دیگر خویشان را، تحت الشعاع قرار می‌گیرد: «...وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً...» (سوره روم، آیه ۲۱) این نشان وجود ادراکی فطری در نهاد انسان است که قرآن از آن به «میثاق غلیظ» تعبیر کرده است.

در تمامی ادیان و مذاهب، ازدواج امری پذیرفته شده است و هریک نوعی از ازدواج را دارا هستند. همان گونه که پیامبر صلی الله علیه و آله در این زمینه فرموده‌اند: برای هر قومی نکاحی است، اما با توجه به اختلافات فرهنگی، هر قوم و جامعه ای آداب و سنن ویژه ای در این امر دارد.

باید توجه داشت علاوه بر کارکرد تولیدمثل و فرزندزایی، در ازدواج هدف والاتری نهفته است و آن تکامل نقائص وجودی هر یک از زوجین است. از این رو، تعریف ازدواج چنین می‌شود: ازدواج قراردادی رسمی برای پذیرش یک تعهد متقابل، برای زندگی خانوادگی است که آدمی در سایه آن در خط سیر معین و شناخته شده‌ای قرار گرفته و با آن کامل می‌شود. نکاح را با توجه به کتب ادیان الهی، می‌توان از زمان خلقت انسان مشاهده کرد. خداوند از زمانی که انسان را خلق کرد، آن‌ها را جفت آفرید و از تزویج آن‌ها نسل انسان باقی ماند. با این حال، بشر در طول تاریخ در مواجهه با پدیده ازدواج یا راه افراط را پیموده و یا به تفریط کشیده شده است. گروهی بدون توجه به کارکردهای مثبت ازدواج، به سرکوب آن پرداخته و معتقدند روابط جنسی در هر صورتی منافی کمال انسانی است. بوداییان، راهبان و پدران کلیسا و... از این دسته‌اند. گروهی دیگر عقده‌های روحی بشر را ناشی از سرکوب تمایلات جنسی دانسته و تنها راه سلامت روانی را باز گذاشتن راه ارضای بی‌قید و شرط غریزه جنسی دانسته‌اند. در حالی که تشکیلات خانواده به عنوان راه میانه‌ای هم به نیاز فطری و غریزه جنسی جواب مثبت می‌دهد و هدف سعادت آن در بستری قانونی و ضابطه‌مند، آن را مهار کرده و از این طریق از طغیان آن، که مانع اصلی شکوفایی استعدادهای فطری انسان است، جلوگیری می‌کند. ازدواج که نهادی با سبب و سبب است، نمونه خوبی از تعارض بین اندیشه‌ها و ما بین اندیشه‌ها است. مذهب ناب، تجرد را از بیرون خود طلب می‌کند و ماتریالیسم اصالتاً آزادی جنسی کامل را اجازه می‌دهد. هر دو آموزش فوق وقتی با مسائل اجرایی مواجه می‌شوند، به سوی نهاد خانواده که راه حل میانه‌ای است، روی می‌آورند. خانواده کوچک‌ترین و در عین حال تأثیر گذارترین واحد تربیتی در جوامع به شمار می‌رود، به گونه‌ای که می‌تواند منشأ تحولات عظیم فردی، اجتماعی و رشد ارزش‌های انسانی باشد. از این رو، از دیرباز همواره از ابعاد مختلف مورد مطالعه قرار گرفته است. با توجه به اینکه سعادت و شقاوت آدمی از قانون خانواده، به عنوان نخستین واحد اجتماع بشری نشأت می‌گیرد، همه ادیان آسمانی به این نهاد به عنوان قانونی برای حفظ کرامت

انسانی و تأمین سلامت جسمانی، روانی و رشد معنوی او توجه خاصی مبذول داشته‌اند. ادیان ابراهیمی، اسلام و یهود به خانواده، یکی از اصلی‌ترین نهادهای اجتماعی و نقش و کارکردی که در سعادت و شقاوت افراد دارد، همواره توجه داشته‌اند؛ به گونه‌ای که در آثار مکتوب این ادیان، آیات و فرامین بسیاری در خصوص اهمیت خانواده و جایگاه آن یافت می‌شود. بی‌تردید رویکرد کتب مقدس این ادیان، به عنوان اصلی‌ترین منبع دینی آن‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در باورها و تفکرات پیروانشان خواهد داشت. اسلام خانواده را گروهی متشکل از افراد دارای شخصیت مدنی، حقوقی و معنوی معرفی می‌کند که هسته اولیه آن را ازدواج مشروع زن و مرد تشکیل می‌دهد و نکاح عقدی است که براساس آن، رابطه زوجیت بین زن و مرد برقرار شده و در پس آن، طرفین دارای وظایف و حقوق جدید می‌شوند. ارتباط خویشاوندی در سایه نکاح پدید می‌آید و اعضای آن دارای روابط قانونی، اخلاقی و عاطفی می‌گردند.

براساس آموزه‌های آیین یهود تشکیل خانواده و ازدواج فریضه‌ی دینی مهمی محسوب می‌شود و از جمله وظایفی است که بر عهده مرد یهودی گذاشته شده است. مردی که برای تشکیل خانواده تلاش نمی‌کند، مانند کسی دانسته شده است که خونی ریخته باشد، یا صورت خدا را که همه‌ی انسان‌ها به شکل آن آفریده می‌شوند، بی‌ارح بداند و یا باعث شود که حضور خدا از اسرائیل رخت بریندد.

در خصوص عقد نکاح و نهاد مقدس خانواده، آثار متعدد نگاشته شده است که هر یک به بیان گوشه‌ای از احکام و آثار و فواید بیکران این نهاد مقدس پرداخته است. از جمله آثار فاخر در این زمینه می‌توان به کتاب «حقوق خانواده» در دو مجلد تألیف امیر دکتر ناصر کاتوزیان اشاره نمود. کتاب «مختصر حقوق خانواده» اثر دکتر سید حسین علی‌ای و دکتر اسدالله امامی نیز یکی از آثار رفیع و درخور تقدیر در زمینه حقوق خانواده می‌باشد. تألیف حاضر به بیان اهمیت و ضرورت عقد نکاح، احکام و آثار آن و نیز شروط ضمن عقد نکاح به طور عام و شرط عدم فرزنداوری به طور خاص و مفصل و در نهایت تهدیدهای پیش رو در زمینه افزایش جمعیت پرداخته است. امید است که تألیف حاضر مقبول اندیشمندان علم حقوق، بخصوص گرایش حقوق خصوصی، قضات، وکلا، دانشجویان رشته حقوق و کلیه‌ی جوانانی که پا به عرصه مقدس ازدواج می‌نهند و کلیه علاقه‌مندان به حوزه‌ی علم حقوق

واقع گردد. امید است که با انتقادهای سازنده خویش، ما را در بهبود سطح کیفی نگارش حاضر یاری نمایید که به قول حضرت سعدی علیه الرحمه:

«حکایتی ز دهانت به گوش جان من آمد دگر نصیحت مردم حکایتست به گوشم»

www.ketab.ir